

Pilipayi Mande

Polndo, Pilipayi Oniro, So Uyi Nakangoyingo

Pilipayiro Mande Tabango

Ngu naruno, Pol ngu Rom endemo, nguno ya biyomimo ootooro, ngunonggo nga so uyingga nga nakangoyingo. Nga so uyingga nga ngu, Pilipayi oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, nguro soweyootoni oorowuyingo. So uyi ngaromu gumi ngu, Epesasno Kolosino ko oni gura, ene newendemo hamoo teyingo, oni gura oowooyi Palimon, nguro nguya yeni oorowuyingo. Nguno ngu, Pilipayi oni simoo baredo digi beye urungga nowoondoyi tero, yowuruwooro, Epaporodayitus kandeyimo yetoyi, ngundo yoro, Polno oorowutoni, nguro Polndo esosooteyingo.

Pilipayi ngu ende urungga, ene oowooyidodo ngu Masedoniya mera gumisina nguno. Polndo kootu erayayiga endeyoyingo, nguno ene amana Mande Keta Mesarango ngu wesiyoro ero, oni simoo bare etuyerooni, gidarega nowoondoyemo hamoo teyingo. (Aposel 16:12-40)

Pilipayi oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu ende gura nanggemonnggo mayero ma oorootenggo. Kini, ene mera gurano garanonggo mayero oorootenggoku, ngundo digi beye urungga oorengo yowuruwooro, yeyi Yerusalem oni ooro wenonootenggoku nguro, ko Polro koni nguya hoorooweyingo.

Pol, ngu ya biyomimo ootooro ngu, ene oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo oni, nguro oni oni teteku ngu, enengo kowurini gura gura nguro nguya. Polndo, Pilipayi simoo bare ngu nowoondoye samangoro mande yunoro ete. Ye komo yanggango dikaya, ngunonggo etuyeroyingo godange oni nguro ingonda teyi. Ngu oni, ngundo ngu, ene goweye doongooweroyi muringga, nguro ene mande yanggango oorengo etenggoku ngu.

Ene ngandiro nguya etenggo. Enengombo enengo oowooye yeyi ameno utoni, nguno imakeyngomo ootooro ngu, ene Yisas ngundiro oruwero etenggo. Nga so uyingga ngano noore ingowato. Polndo ngu ene Pilipayi simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, nguro nowoondoyi tero, ene ingondudu urungga tero oorote.

So uyi ngaro mande gumi gumi ngandiro:

Kambayeroyingo mande. 1:1-2.

Pilipayi simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, ngundo ene nowoondoye gobooro guranange oorengo yeyingo. 1:3-11.

Ene oo tero nguno bibiteweroyi, nguro mande eyingo. 1:12-26.

Nowoondoyemo hamoo teyingo, oni simoo bare nguro muriye gome metemingga nguro eyingo. 1:27-2:18.

Polndo, ngu Timooti Epaporodayitus eraga, ko yunowero eyingo. 2:19-30.

Noore Krayisro mandeni, nguro ooreni, nguno ebe dagadaga teweroyi, ko nguro mandeni gome nenengo oorengo, nguro ooreni, nguro eyingo. 3:1-4:9.

Polndo ngu simoo baredo digi beye yowuruwooro simoo bare gidarega hoorooweyerootenggoku, nguro esosootero, nguro eyingo. 4:10-20.

Okeyi eyingo nguro mandeni. 4:21-23.

1 ¹Pol Timooti eraga, ngu Krayis Yisasro ko oni. No Polndo nga so uyingga nga nakangooteno. Noorendo Timootiya ye Pilipayi oni yunootero. Nga so uyingga nga ngu, ye Anutro simoo bare ko, Krayis Yisasro, nguno Pilipayi, endemo oorootenggoku, ngu ye bidodoboro. Ye yambo yaro sobosobo oni, ye ko oni Kristen oni hoorooweyeroro ko tetenggoku, nguro ye bidodoboro nguya nakangooteno. ²Nondo Anutno ngundiro yemboongeteno. Anut noorengo awanani, nguya noorengo, Urungga Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas Krayis, ngundo ngu ene mete ye sumange teyunoro, yengo nowoondoye ngu yeni imakeyingo, ayibidodo teyunootoni oruwanggo, ero yemboongeyingo.

Polndo Anutno Esosooteyingo

³No yengo ingootenoku naruno ngu, no nenengo Anutno esosootero oorooteno. ⁴No yengo Anutno yemboongetenoku naruno ngu, no suwooyi sano oni oni sanganimonggo terorooteno. ⁵No nenengo Anutno esosootetoowe, ndawugaro nguro, yendo oo gura gura hooroowenerowonggoku, ye Yisas Krayisro mande keta mesarango, kongga wesiyo etenggoku ngu, ye ngu noya ko gobooro teteto. Yo, ye koretero, Yisasno nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu naruno, ngu oodooye, yade omburo, ataga nga narungga, ngano nguya, ko ngu teteto. ⁶Nondo ngu kuri ngandiro hamoo ingowono. Anutdo yeno hamoo kongga ngu damoni yero tewokungga, ngundo ye yoyeni, oni gome tunootetenggo. Ene nga kongga, nga yeno yanggango tero, yade yade oororo, Yisas Krayis ko ombuweroyi narunimo, ngu wenga kinitewa. ⁷Yo, ngu mete nondo ngu yengo bidodoboro ngandiro ingondudu urungga tero, ndawugaro nguro, no yengo gome ingooteno. Ngu ngandiro:

No ya biyomimo oruwonokuno ngu, ko no mande wirikoweroyi, musiyomo oruwonokuno ngu, ngu naruno no mete enendo noya, mande sanggaweroyi etoyi, nondo gumi gumi ero, Yisasro mande keta mesarango nguya, eneno wesiyoro ewonoku ngu, yendo nguya hoorooweneroro Anutno yemboongetoyi, ene no yanggango nunoni, ero hoorooweneroyingo. Ye bidodo noya, ko gobooro tewonggoku, Anutdo sumangenimonggo, no rogonerootoni ko teteno. ⁸No Anut doongeyimo hamoo oorengo yeno eteno. Yisas Krayisro nowoondoyi teyingongga, ngundo yokutunerootoni, no ye bidodo yeyowero nowoondone hahangero oruwono. No ye bidodo gome ingootowe, Krayis Yisasdo, yengo ingooteku ngundiro.

⁹Nondo ngu suwooyi sano Anutno yeya ngandiro yemboongeyingo. Yengo Anut, ko oni simoo bare gidarega nowoondoyi teyunoweroyiga, ngu komo oororo urungga tewa. Nguno ngu, Anutdo enengo muri gomemu ngu yeno tunoo oorengo, yeni tunootewa. Nondo Anutno yemboongetowe, ngu ene, yengo ingonduduye ngu tetoni, oo nenengo wirikoweroyi muringga ngu yeni yade yade oororo, urungga tewa.

¹⁰Nguno ngu, ye oo muri ngu bidodo wirikoro, ingoro gome ewanggo. Ngundiro tero, ye oni gome nenengo oorengo oodoyi, nguro ngu oni gidaregado yeno oo biyomi gura ngu ma kenowanggo. Nondo Anutno yemboongetowe, ngu yengo muriye metemingga, ngu ataga, ko kootuyisina, ngu yeni oororo, Krayis ko ombuweroyi narunggano nguno ngu kinitemukowa. ¹¹Ngundiro tetoyi, Anut ko Yisas Krayisro murini gome nenengongga ngu yeno yeni tunooteteku, ngundo yengo muriye gomengga, ngundo Anutro murini gome oorengo teteku, ngu yeno oo gabogaboyi ngundiro tewa. Ngundiro tetoni ngu, asa, oni gidarega, yengo muriye gomengga ngu kenoro, nguro ngu, ene Anutro oowooyi bingamini ero, okoororuwanggo.

Pol, Ngu Ya Biyomimo Ootooro, Ngunonggo Mande Gome Ketangga, Nga Yanggango Inoyingo

¹²Ye Kristen oni dobookurine, ye ingoyi! Nondo ngu ye gome oorengo, watayi teyi, ero ingooteno. No gowenemo oo biyomi tunooteteku, ngundo Yisasro mande ketangga, nguro ooreni ngu gosiyowo, bine? Kini, ngu oo ngu yeni simoo bare oowooyingga, ngundo Yisasno nowoondoyemo hamoo teyingongga ngu yeni urungga tete. ¹³Oo biyomingga nono tunootewokungga, nguro ngu, me oni bidodoboro mera sobosobo oni koreteyingo, nguro ya sobowootenggoku ngu, ene noro ingootoyi, ko, oni songo gidarega nguya, ene ingootenggo. No ngu Krayis oowooyimboru ya biyomimo oorooteno. ¹⁴Dobookurine, namoko ngu bidodo, ngundo Oo Bidodo Simburi Simbunani, nguro nowoondoyemo hamoo tetenggoku, ene ingootenggo. No ya biyomimo oorootenokungga, ndawugaro

nguro, no Yisas Krayisno, nowoondone hamoo teteno. Nguro enengo nowoondoye nguno ngu yanggango yootenggo. Ene sosoreyingo ngu yokoro, ene yanggango dikaro, ene Anutro mande, ngu yootunoro etenggo.

¹⁵Hamoo, oni gidaregado, ngu Anutro mande wesiyootenggoku, nguno ene nowoondoye bogudodo tero, ngunonggo ene no oowoone yomburinerowero tero, noro kone wongooyi uwero. Ene oni gidaregado ngu, ene nowoondoye ingonduduye gome metemimonggo, Anutro mande ero, Krayisro oowooyi bingamini okoowero tetenggo. ¹⁶Oni gumingga ngando ene noro gome ingoro, ene ngandiro watayi: No ngano ya biyomimo oorootenoku nga, ngundiro tero nguro ngu, no simoo bare tunoo oorengo etuyerowero, nga Yisasro mandega nga, ngu hamoo nangge. ¹⁷Ene oni nondo kuri yeya ewonoku, ngu enengo oowooye bingamiye nangge, yeyi tunooteweroyimboru ko tero, ngunonggo ene Krayisro mandeni ngu ero, ko tetenggo. Enengo nowoondoyemo ingoyingo gome metemi gura kini. Kini, ngundiro oni, ngundo no ya biyomimo oruwonokuno, ngu oni, ngundo nono kowuri gura gura, sanganimo yero, soweyoro, nunootenggo. ¹⁸Ngundiro oo ngu biyomi. Ene Anutro mandeni keta gome, ngu nowoondoyemo, ingoyingoyemo, gome kini, nguro tetenggo, ngundi, nowoondoye ingonduduye gome metemimonggo, ko tetoyi ngu, nguno ngu, nondo oo ngu urungga ma ingooteno. Kini, nondo tewero ingootowe, Krayisro mandeni wesiyoro eweroyi, ngundiro ingooteno. Ngu metemi nangge. Nguno ngu, no oni oni teroruwano.

No Keta Ootooro Ngu, Asa, No Krayisya Gobooro Oorootero

¹⁹Yo, no suwooyi sano ngundiro oni oni teroruwanoku, natero nguro, no kuri ingooteno. Yendo suwooyi sano no hooroowenero yemboonetoyi, ko Yisas Krayisro Yukani, ngundo ngu, no hooroowenero yanggango tenunoote. Nguro, no kuri ingooteno. Nondo wirikoweroyi musiyo oruwonokuno ngu, Anut, nono yanggango tenunowaku, nguro nondo enengo mandeni gomengga, ero wesiyoweroyiga, nguro ma sosorewano. ²⁰Nguro no nowoondone gowene, ngu bidodo yanggango yeteku, ngu enengo konimo soreweroyi, ma teteno. Nguno no oyimo bodaga ma yowano. Kini, nguno no Yisasro mandeni keta mesarangongga, ngu yanggango yootunoro ewano. Mande muri suwooyi sano tewonoku, ngundiro nangge, ataga nguyaya, ngu nangge tewero ingooteno. Ngu ngandiro: No keta ootooro bine, ngundi, enendo nutoyi kumootowe ngu, gowenembo ngano, ngu Krayisro oowooyi bingami, ngu hamoo oorengo endesina tunoo oruwa. ²¹Yo, noro ingoyingonemo, ngundiro ingooteno. Ene no keta oruwonoku ngu, nondo Krayisro koni teroruwano. Ene no nutoyi, kumooro ngu, asa, ngu metemi, nguro no Krayisya gobooro oruwaro. ²²Nguno hamoo, nondo kumooro ngu Krayisya ootooro ngu, ngu metemi gome. Ene no

merako ngano keta oruwanokuno ngu, ngu nondo Anutro koni tetenokungga ngu, ngu gome enggewa. Nguno ngu, no keta oruwano, ngundi kumooweroyi, bine? No watayi kini. ²³Nguro ngu, no ingondudu eraya moore. Ene no hamoo oorengo Krayisno oororo, nguya gobooro oruweroyi, nguro metemi gome ingooteno. ²⁴Ene no merako ngano ootooro ngu, nguno ngu, no mete ye hoorooweyerowanoku, arisa, ngu gome oorengo. ²⁵Nguro ngu, oo ngu, no kuri hamoo oorengo gome ingooteno. Nondo yeya merako, ngano oruwanokuno, nguno ye hoorooweyerootoowe, yengo nowoondoyemo hamoongga ngu mete yanggango tewanggo. Ngundiro nangge, yengo nowoondoye teyingomu, ngu yanggango tewanggoku, nguno ngu, ye oni oni tewanggo. ²⁶Nguro no yeno oororo, ko tunootetoowe ngu, ye oni oni urungga oorengo tero, Krayis Yisas, oowooyi bingami urungga oorengo ero okoowanggo.

Pilipayi Oni Ngu, Ene Polya Anutro Ko Gobooro Teyingo

²⁷⁻²⁸No oororo, ye yeyowano bine, ngundi kini, bine? Ngundi no yenonggo oriroko ootooro, yengo mande muriye, ngu nangge, ingowano bine? Ngu oo ngu, no watayi kini. Ene oo urungga ngandiro: yengo endeyoyingo nguno ngu, ye komo gome endeyoya, ngunonggo, ye oni simoo bare gidarega etuyeroro, ye Krayisro mandeni keta mesarangongga, ngu keyoyi. Ye oo ngundiro tetoyi ngu, asa, nguno ngu, no ngandiro ingowano. Ye bidodo Krayisro Mandeni Keta Mesarango wesiyoweroyi, ko gobooro teyingo. Ye komo nowoondoye guranangge gobooro yetoyi, oni gidarega, ngundo Anutro mandeni yomburiyowero tetoyi ngu, asa, nguro, ye bidodo yanggango dikayi. Ye yanggango dikaro, ebe hooroowe hooroowe teya, Yisasro mande keta mesarango ngu wesiyoya eya, nguro ma sosorewero ero ingooteno. Ene ye ma sosoretoyi ngu, yengo mudi oni ngu, ene ngandiro etuyerowanggo. Anutdo enengo oni simoo bare kawararayeroro soboyerooni, nguro ene gome metemi oorootenggo. Ene noore, nguAnutdo ogingo urungga yunowa. ²⁹Anutdo ngu ye mande muri gome metemi ngu ye yunootoni, ngundo ye yoyeni, Krayisro koni, ngu tewanggo. Ene ngu Krayisro nowoondoyemo hamoo teweroyi muringga, nguro nangge kini, ye nguya nguro ogingo koorowooweroyi muringga, ngu enengo oowooyimboru nguya yowanggo. ³⁰Kuri no Pilipayino oruwonokuno, ngu noro mudi onindo no nurewero tetoyi, ye kenowonggoku ngu, ko ataga Rom endemo, ngano nguya ye ingootoyi, no Krayis oowooyimboru, no ogingo urungga, ko kowuri urungga kooroworo oorooteno. Ngundiro nangge, ye nguya enengo oowooyimboru ye ogingo koorowootenggo. 1,

Noore Komo Imakeya Ayibinonggo Ootooya, Ngunonggo Ngu Dobookurinanimboru Nowoondoyi Tewato

2 ¹Arisa, no yeno mande gura nguya yeno wesiyoro etoowe, nowoondoyemo hamoo teyingongga, ngu sanganimo yanggango

dikayi. Ngu ngandiro. Yengo nowoondoye, ngu Krayisno yanggango yootenggo, bine? Ye bine Krayisro nowoondoyiningga, nguro ye nowoondoye imakero oorootenggo, bine? Ye bine Yukaro ketangga ngu nowoondoyemo oodoni, nguro ye Krayisya gobooro ko tetenggo, bine? Ye bine yengo nowoondoye, ngu oniro nowoondoyi tero, nowoondoye oni yunootenggo bine? Ye oo ngundiro tetoyi ngu, asa, no yengo oni oni teteno. ²Ene ye komo noro oni oni nga tetoyiga urungga tunooteni, ngu ngandiro. Ye komo ingonduduye gobooro teya, nowoondoyi teweroyi muringga, ngu dobookuriyeboya nangge, nowoondoyi teweroyi, ngu oni bidodoboro teyunoya, nowoondoye gobooro oni gidarega yuno. ³Ye ngu yengomboro nangge ma ingoro, ngunonggo yengo oowooye bingami nangge okoowero. Kini, ye komo oni gidaregado muri gome ngundo yengo muringga ngu dagayeroote. ⁴Yendo ngu yengo oo ngu nangge, ma sobowooro koyi tewero kini. Ye komo oni songomboro oo nguya, gome sobowooya, ene ooro wenonootoyi ngu, asa, ye komo ngu hooroweyero.

**Krayisdo Ngu Enengombo Imakeyingo Oodoni,
Nguro Anutdo Bingami Ero Okooyingo**

⁵Ye ngu komo Krayis Yisasdo ingonduduga teyingo, ngundiro ingondudu teyi. Ene ingondudu ngandiro teyingo. ⁶Yisas, ngu Anut oorengo. Enengo yanggangoni ngu Anutro yanggangoni ngundiro. Ene hamoo oorengo, ene Anut eweyi ngundiro, ene ingoyingomu ngu, ene Anut eweyi ngu newendemo oruwero ingoyingo. ⁷Enesu nangge ingondudunimo mande gosiyoro, nguro ene oo bidodo sobowooweroyi muringga Anutdo tero sambono oorooteku, ngu yokoro, ene merako ngano omburo, oni kirarongo ko oni ngundiro tunootero, oni simoo bare hooroweyeroweroyimboru ombuyingo. ⁸Onindo kenoyingomu, ngu oni oorengo ngundiro teyingo. Ene ngu oni, nowoondoyemo owoorongu ootooro, ngunonggo ngu ene Anutro manggowo, nguro mandeni, ngu nangge, suwooyi sano ngu keyoro, ko teyingo. Yo, ene oo ngundiro tero, nguro ene meyeroro, de omukondino oyimo koorowooro mete kumooweroyi. ⁹Ngu muri tewoku, ngunonggo Anutdo Yisas oowooyi ngu okooro awuno oorengo yewo. Nguno ngu, Anutdo oowooyi gura inowoku, ngu oni oowooye bidodo dagayero, oowooyi urungga oorengo inoyingo. ¹⁰Yo, Anutdo ngu Yisas yeni sobosobo koreteyingo yewoku, nguro ene sambo endemo oni, merako oni, oni kuri kumooyingo, enengo musiyomo oorootenggoku, ngu nguya sobowoote. Ngu oo bidodo, Yisas oowooyi bingami ero, ene keyi damonimo bodo oondoogero suwooyi sano oowooyi okoororuwango. ¹¹Yo, Anutdo Yisas oowooyi yeni urungga tunootetoni, nguro suwooyi sano, oni simoo bare bidodomo, oowooyi okooro ngu, ene oowooyi murini yootunoro ewango. Yisas Krayis, ngundo Oo Bidodo Simburi Simbunani, ero ewango. Ene Yisas oowooyi ero okooro ngu, ene eweyi Anut oowooyi nguya okoowango.

Noore Ngu Soru Himi Ngundiro, Oni Kewooroyemo Oruwato

¹² Arisa, ye Kristen dobookurine oorengo, Anutdo ye kuri ko yoyowoku ngu, ngundiro nguro, no kuri yeno oruwonokuno, ngu naru nguno, ye suwooyi sano, Yisas Krayis manggowo keyowonggoku, ngundiro nangge, no ataga, oriroko oorootenoku, ngano nguya, ye komo, ngu muringga ngu suwooyi sano ngundiya teyariyi. Nguro ngu, ye komo ingootenggo. Yengombo nangge yanggango ma tero, ye mete Anutro, ko ngu tero, enengo murini keyoweroyi, ngu ereremo kini. Ene Anutdo yeno yanggango teyunooteku ngu, asa, ye mete enengo koni gome tero, yade yade oororo, Yisas yeno ko ombuweroyi naruno, ngu temukowa. ¹³ Noore ingooteto. Anutdo ye kewooroyemo nguya ko teteku ngu, enengombo ye yanggango yunoro, enengo mandeni keyoyi, ero yokutuyeroyingo. Yokutuyerootoni, ye nguno ngu, Anut enengombo ingooteku, ngundiro ko tetenggo.

¹⁴ Oo bidodo yendo tetenggoku ngu, ye komo yengo ebe, sanggiriyege, rongge sambu muringga, ngu bidodo yokoya, ye ko nangge teyi. ¹⁵⁻¹⁶ Ye ngu komo ngundiya teya ngu, nguro ngu, ye mete gome nenengo ootooro, yeno biyomi gura ma oodoni, nguno ngu, ye Anutro simoongo tero oruwanggo. Nguno ngu, yeno oo biyomi gura nguya kini. Ene oni ye kewooroyemo, ngunonggo mande muri biyomi tero, endeyootoyi, ene yengo endeyoyingo muriye ngu nenengo nangge keyootenggo. Ye ngu Yisasro Mande Keta Mesarango ngu yoro, gome dowootoyi, ndindi tetoningga ngu, ye mera ngaro oni simoo bare, ngu kewooroyemo ngano oorootenggoku ngu, ye soru himi oorengo suwoo ooreriko oorooteku, ngu ngundiro. Nguro ngu, Yisas Krayis ko ombuweroyi, naruno ngu, no yengo oni oni tewano. No nguno ingowanoku: No kingo ko tero, yanggangone kingo ma yomburiyoyingo. Kini, ye Krayisro mande muri gome, nguno endeyootoyi, ngu engge gome tunootete, ero ingowano. ¹⁷ Ene ataga, nondo oo ingootenoku ye nguya ingoyi. Yengo nowoondoyemo hamoo teyingongga ngu, yengo wooro Anutno yetenggoku ngundiro. Anutdo enengo wooro yeyingo oni, nguro wooro yeweroyi tetoyi, nguro ene oni oni tero, ngundiro nangge, ene yengo nowoondoyemo hamoo teyingo nguya, kenoro, oni oni teyingo. Kuri, Anutro wooro yeyingo oni, ngundo wooro yeweroyi eraya ngu Anutno yeyingo. Gura ngu wooro yeweroyi, ko gura ngu Wayinmbo wooro yeweroyi. Yengo nowoondoyemo hamoo teyingo ngu wooro yeweroyi ngundiro. Rom me oni, ngundo no nureyi kumootoowe ngu, asa, no sidu darone ngu Anutno Wayin wooro yeweroyi, ngundiro teyingo. Ngundiro tetoni nguro, no mete oni oni tewano. Ngungga ngu ngandiro: no ngu yeya Anutno wooro, ngundiro inoro, nguro noore oni oni teteto. ¹⁸ Nguro ngu, ye ngu noya gobooro oni oni tewato.

Timootiro Mandeni

¹⁹Ene, Oo Bidodo Simburi, Yisas ngundo etoni ngu, asa, naru bodaga nangge yokoro, no Timooti sureyootowe, yeno oororo, naru bodaga yeno oodegogo, ko ngano ombuwa. Ene ko omburo, ngundo yengo mandeye, ngu nono etoni ingowano. Nguno ngu, noro nowoondone ngu yengo oni oni urungga oorengo tewano. ²⁰Noro oni gura, Timooti ngundiro kini, ene ngu noya nowoondonari guranangge. Enengo newende ngu, ye hoorooweyerowero gome oorengo ingondudu tete. ²¹No oo ngundiro yeno etenoku, ndawugaro, no oo ngu watayi nguro: Oni songo gidarega ngu, enengo oo ngu sobowoowero nangge ingootenggo. Ene Yisas Krayis, nguro koni ngu sobowooro teweroyi, nguro gome ma ingootenggo. No ngundiro ero ingoyingo. ²²Ene yendo Timootiro, ngu ingootenggoku ngu, ene oni gome metemi. Enendo ngu no hoorooweneroro, mande keta gome, ngaro koyi tetero, simooyembo awa awaye kono hoorooweyerootenggoku, ngundiro. ²³Nono oo bidodo tunootewaku ngu, ingomukoro ngu, ngu naruno, no ene sureyootowe, ene yeno, nguno sodedo oorowuwa. ²⁴Nondo ngu hamoo oorengo ingooteno. Oo Bidodo Simburi, ngundo oore yomosiyoootoni ngu, asa, no nguya, naru bodaga, yeno nguno oorowuwano, ero ngundiro ingooteno.

Ipaporodayitasro Mandeni

²⁵Nondo ngu, no komo Ipaporodayitas, sureyootowe, yeno nguno oorowuni, ero ingooteno. Ene ngu noorengo doboonani, ene ngu noya ko gobooro tero, nguno ene no hoorooweneroro, Krayisro Mande Keta Mesarango, nguya wesiyoro eyingo. Kuri yendo, yengo ko oni sureyootoyi, nono ombuyingo. Enendo ngu no hoorooweneroro oodoni, asa, no ene sureyootowe, yeno ko oorowuwa. ²⁶Enengo newende ngu, ye yeyoweroyimboro hahangero, ero oorote. Ndadiro nguro, yendo ene sayidodo, ero ingootenggoku, mandega ngu ingoro, nguro ene newende kowuri, ingoro, oorote. ²⁷Hamoo, kuri ngu ene sayi tero, kumoowero namoko teyingo. Ene Anutdo enengo nowoondoyi tero, Ipaporodayitas, yeni, ene mete teyingo. Yo, Anutdo, enengo nowoondoyi teyinoro, ko no nguya, tenunoote. Anutdo ene yeni mete tewoku, ngu nangge no nguya, kowuri gurado no wirinerowa, ero ma ingoote. ²⁸Ngundiro nguro, no ene sureyootowe, yeno nguno oorowuni, ero hahangeteno. Nguno ngu, ye ene ko kenoro, nowoondoye oni oni tetoyi, nguno ngu, noro kowurine, ngu bodaga imakero uwa. ²⁹Nguro ngu, Oo Bidodo Simburi, ngu oowooyimo, ye ene yoweroyimboro nowoondoye oni oni teyi. Ye ngu komo oni gura gura ngundiromu, nguro oowooye bingamiye eya okooyi. ³⁰Ipaporodayitas ngundo Krayis Yisasro konimo ngano namoko kumoowero tewo. Enendo ngu keta oruweroyiga nguro ingondudu

urungga ma teyingo. Kini, ene ngu, ko nga yendo ma teweroyi, nguro ene ngu tero, no hooroweneroro ngu teyingo.

**Oni Ene Krayisro Newendemo Hamoo Tewaku
Ngu, Ene Oni Gome Nenengo Oorengo**

3 ¹Ye Kristen konebane, no nga mandega nga wenga yokowero ngandiro eteno. Ye ngu, Oo Bidodo Simburi, nguro simoongo, nguro ngu, ye oni oni teyi. Nondo nga mande oni etuyeroyingomboro, mande godange etenggoku, nguro nondo yengo ko nakangowero, nowoondone kowuri ma ingooteno. Ndadiro nguro, nga mandega nga, ngu ye hooroweyerootoni, enengo mande biyomi etenggoku, yendo ngu kootuyisina yunowanggo. ²Ye oo nguro ingonda teyi! Ngu ngandiro: Etuyeroyingo oni godange, ngundo ganayeroro etenggo. Ye oni, yengo goweye doongooro yomosiyowaku ngu, Anut doongeyimo, ngu muri nenengo, ero ngundiro etenggo. Ngu oni oo ngundiro etenggoku, ngundo ye ganayeroro, ko biyomi tetoyi, nguro ye ingonda teyi! Ngu oni, ngu se koki biyomimbo, ye yokitenggoku ngundiro. Ndadiro nguro, enendo mande etenggoku, ngu godange mande nangge. Ngundo ye Krayisro nowoondoyemo hamoo teyingo, oni simoo bare ingootenggoku, ngu yoyeni hamoo mande yokoro, enengo mande godange, ngu nangge, keyowanggo. Nguro ene ngundiro ingowero. ³Yuda onindo goweyi doongooro yomoosiyoweroyi sunggiga, ngundo ene oni simoo bare etuyeroro, ene Anutromu. Ene ye enendo mande godange etenggoku, ngu ingootoyi, nowoondoyemo hamoo ma tewero! Ngu oni, ene goweye doongootoyi ngu, nguno ngu Anutdo oni nenengo, ero ma ewa. Kini, noore komo Anutro nowoondonani hamoo teyingo oni. Noore ko oo tetetoku, ngunonggo Anutdo noore oni nenengo ero ma ete. Kini, goweye doongooweroyi sunggi hamoo ngu ngandiro: Noorendo Anutro Yukanimo, ngu yambo mande tero, Krayis Yisasro, oowooyi bingami nangge ero okooteto. ⁴No nguya, no mete murine oowooyingga tero, ye etuyerowanoku, nguro oni simoo baredo, kenoro, etenggo. Nga oningga nga ngu, ene oni nenengo nangge, ero ingootenggo. Yo, hamoo, no oo gome oowooyinggado, no hooroweneroweroyi moore. ⁵Ngu ngandiro: noro narune, kandegura gidembo kabusagomo ngu, Yudaro tabango oninggado, no gowene doongooro yomosiyoyingo. No osisambanani, Iserel, nguro nangoni, Beniyaminro soweni. No ngu Hiburu mande eteno. No ootoogero uru teyingo naruno, no ngu Parisi oni, ngu mamana mande, ngu hamoo gome keyoyingo oni, tunooteyingo. ⁶Kuri, no Kristen oni yomburiyoweroyi koyi, ngu yanggango tewono. Ene oni songombo nono mamana mande, nondo keyootenoku, nguro no wirikonerowonggoku, ngu ene biyomi gura, nono ma kenoyingo. ⁷Kuri, nondo oo ngu ngundiro ero ingowonoku ngu, ene noro ingondudune,

ngu Anut doongeyimo, ngu nenengo kini. Ngundiro nguro, ataga, nondo ingondudune kurimi inowonokungga, ngu kootuyinoro, ko Krayisro ingoyingo yooteno. Ngundiro nguro, oo ngu bidodomo yowonoku ngu, kingo oo ngundiro tete. ⁸ Ngu hamoo, oo bidodo no kuri, ngundo no hooroowenerowa, ero ingowonoku, ngu ataga, no mete yokowano. Hamoo oorengo, no oo ngu tewonoku, nguro no hamoo ingooteno. Krayis Yisas, ngundo noro, Oo Bidodo Simburi Simbune, ingoyingo. Ngundo oo bidodo dagayeroote. Ngunonggo ngu, oo ngu tewonoku ngu, kuri yokowono. Ooku kandangetoowe, ngu kingo oo ngundiro temukootoni, nguro ngu, Krayisro murini yanggango dowoowero nguro nangge ingondudu teteno. ⁹ Ngundiro ingowero, ingondudu tero, no eneya sugi sugi oorootero. Nondo mamana mande, ngano oni gome nenengo oorengo ootooro, nguro mandeni muri ngu gome keyoro, oruweroyi nguya kini. Kini, no Krayisro nowoondonemo hamoo tetoni ngu, Anutdo ngu nowoondonemo hamoo teyingongga, nguno ngu, oni gome nenengo oorengo, ero ewa. ¹⁰ No ngu Krayisro hamoo oorengo ingoweroyi ingootenoku, nguro no enengo murini, no mete watayi, ingowero teteno. No ingowero, Krayis merenonggo, ko, keta ootoogeweroyi naru, nguno enengo yanggangoni yowoku ngu, nondo oo ngundiro, ngu yowero ingooteno. No ataga, Krayisya ko gobooro tero, nguro enendo noorengo ogingo, koorowoowoku, no nguya, ngundiro koorowoowero ingooteno. Yo, onindo nowoondone hamoo teyingomu, nguro nureyi kumooweroyingga ngu, no nguro, nguya meyeteno. ¹¹ Yo, nondo kumoowanoku, naruno ngu, nondo ngundiro ingooteno. Anutdo ene mete noyeni, ko keta tewano, ero ingoyingo.

Polndo Yanggango Oorengo Kendutero Oorowuyingo

¹² Nondo ngandiro ma ingoyingo. Nondo ngu kuri Krayisro mande murini, ngu bidodo yowono, ero ingoro, no komo mete bidodo teteno, ero ingootenoku, ngu kini. Kini, no suwooyi sano Krayisro mandeni murini nenengongga, nondo ngu yowero, nguro no towootowoongooteno. Ngundiro nguro, Krayis Yisas, enengombo no kuri rogonerowoku, nguro no ngundiro ingooteno. Krayisdo, nono oo tetoni tunooteweroyiku ngu, kootuyisina, bidodo nono tetoni tunootewa, ero ingooteno. ¹³ Ye Kristen konebane, nondo ngu enengo mande muriningga, ngu kuri yomukowono, ero ma ingooteno. Ene, no oo gurananggemboro ingooteno. No oo koreteyingo yowonoku, ngu bidodobo, kuri kabetero, no oo kootuyisina, Krayisdo oo nunoweroyi, nguro koyi yanggango teteno. ¹⁴ Anutdo no Krayis Yisasro, ero negonerowoku ngu, enengo murini, gome nenengongga ngu, no towoongoro keyoro, nguno ngu, no ko yanggango tero, enengo murini, ngu nangge, keyoro, yade yade oororo, Anut enengombo noyoro, sambo endemo oorero, enengomboya oruwaro. ¹⁵ Noore Kristen oni simoo

bare, onendo Anutro muri nenengo teweroyi, ngu gome watayi ngu, noore ngu muringga, ngu nangge, keyoro oruwato. Ene ye ingondudu songo gura moore tetoni ngu, Anutdo ngu yowoorengootoni, ye gome kenoro, tunoo ingowango. ¹⁶Ene noore mande ataga, yootetokungga nga, ngu komo gome dowooro keyoro, yade yade oororo, noorengo murinaningga, ngu nenengo oorengo tunootetoni, nguno ngu kinitewa. ¹⁷Ye Kristen konebane, ye bidodo, ngu komo noro mande murine, nga kenoya, ngundiya nangge teya keyoyi! Ye, Pilipayi Kristen oni simoo bare gidarega, ngundo Krayisro murini, ngu gome keyootoyi ngu kenoya, ko nondo murine tetoowe, yeno tunootewoku, ngu naruno, no yeya oruwonokuno, ye komo noorengo murinani, ngu gome kenoya, ngu nangge keyowango. ¹⁸Naru oowooyingga no yeno ewono. Ngu oni onendo, ngundiyo etenggo. Noore Kristen oni ero etoyi, ene enengo endeyoyingo, ngu biyomi oorengo nangge, ero ewono. Ngu oni, nguro endeyoyingo biyomiye ngu, oni gidaregano tunoo etuyeroyingo, ngu ene Krayisro mundi oni. Ngundiyo oni, ngu Krayisdo, enengo weti mbumbuwa andangeyunowoku, nguro nowoondoyi, ma tetenggo. Ngundiyo nguro, sendo sorewero tetoni, no ko yeno eteno. Ngano ngu, oni oowooyingga oorengo, ngu Krayisro mundi oni oorootenggo. Yo, ene suwooyi sano weti mbumbuwadodo tetoyi, nguno ngu, ene oni gidarega tunoo etuyeroro, ene Krayisro mande hamoo ngu ma keyootenggo. ¹⁹Ngundiyo oni ngu, ene Setanro ende biyomi nguno uro, suwooyi sano oonootewango. Ngu oni ngu Anut enengombo ero oo tetoni tunooteweroyi, ngu ma tetenggo. Kini, ene enengo goweyeboro, nguro oni oni teweroyimboro, ngu nangge tetenggo. Ene ngundiyo oo mande muri biyomi gura gura tewonggoku, nguro oni gidaregaya, mande mande oowooyingga ero, ene nguro oyimo kini. Ene, mera ngaro, oo nggiringgara, nguro nangge ingootenggo. ²⁰Ngundiyo nguro, ene noorengo ende hamoo, ngu Anutdo sambo endega oorooteku ngu, nguno noorengo ingondudunani oorooteku ngu! Noorengo, Oo Bidodo Simburi Urungga, Yisas Krayis, ngundo endega yokoro, merako ngano omburo, nguro noore ko yoyowa. Ngundiyo nguro, noore enengo ko ombuweroyi, naruningga, nguro noore hahangero sobowoowato. ²¹Ngu naruno nguno, ombutoni, enengombo Simburi tero, sobowooro ootooro, ngunonggo, ene noore gowenani biyomingga nga, nguro yanggango kini, nga tetoni, ngu Krayis, enengo goweyi ngundiyo duridarididodo tunootewa. Enengombo ngu yanggangododo tero, ngunonggo, Oo Bidodo Simburi Simbunani, enengombo oo bidodo yeni, enengo keyi damonimo ombuyingo.

**Oni Ene Komo Nowoondoye Gobooro Yero, Oni Oni
Tero, Ingondudu Gome Metemi Yootenggo**

4 ¹Arisa, ye Kristen oni konebane, nondo yengo nowoondoyi tero, nowoondone ye yunooteno. Nondo yengo suwooyi sano oni

oni teyunootoowe, ye noro kone teyingo, ngu digi beye uriyoweroyi ngundiro. No mande gidarega yeno ewero. Ngu mande bidodo, nga yeno nakangowonoku, ye komo ngu oo ngu gome ingoya keyoyi. Ngundiro nangge, ye komo Oo Bidodo Simburi Urungga nguno yanggango dikayi, ero nguro eteno. ²Yuwodiya ko Sinitiki, yari bare eraga, no mande bodaga yarino ewero. Yari ngu, Oo Bidodo Simburi Simbunani, enengo namboni eraga, bine? Mete yari, ngu Oo Bidodo Simburi Urungga, nguno yanggango dikaya, nguno ingonduduyari ko nowoondoyari guranangge gobooro yeri. ³Ge, Sudayigos, ge oni gidaregaya, ko gobooro teweroyi gome ingoote. Nguro ngu, no geno sumoo eteno. Gedo bare erayaga, nguno ooroya, hoorooweyerootooga, ko siyeri, ero sumoo gunooteno. Enendo ngu ene noya mande keta gome, ngaro noya gobooro dikaro, ko tewooto. Ngundiro nangge, erayaga, ngu Kelemen, ko, oni gidarega nguya, ko tero, enengo bidodo, noro ko gobooro nguya teyingo. Ngu oni ngu bidodo enengo oowooye ngu suwooyi sano keta oruweroyi bukga, nguno oorooto. ⁴Suwooyi sano ngu, ye komo oni oni teyi! Ndawugaro nguro, ye, ngu Oo Bidodo Simburi, nguromu nangge. Nguno ngu, nondo ko eteno. Ye ngu komo oni oni teyi! ⁵Oni bidodobo ngu, ene komo yengo ingootenggo. Ye oni imakeyingo ayibiyi oni oorootenggo, ero ingootenggo. Ye komo meyeroyi, oni gidaregaro mande damoni etenggoku, ngu gome gome wirikoro ingowanggo. Ye oo ngu tero, ndatero nguro, Oo Bidodo Simburi, ngu nooreno ko ombuweroyi naruno nguno, ngu namoko oorooto. ⁶Ye oo guraro guraro ingondudu urungga ma tero, nowoondoye biyomi ma ingowero. Kini, oo bidodobo ngu, ye komo Anutno oo nguro etenggo. Ye oo gura guraro wenonoro kowuri gura gura, yoro, oorootenggoku ngu, arisa, Anutdo oo ngu hoorooweyeroni, ero ngu sumoo eya yemboongeyi. Ye oo ngundiro yemboongetoyi, ye komo eneno esootetoyi, Anutdo, yeno oo hoorooweyeroro, oo yunoweroyiga, nguro esootetoyi. ⁷Oni simoo bare, ngundo Anutro imakeyingoni ayibini murini, enengo oni yunooteku, ngu gome watayi kini. Yo, Anutdo yengo nowoondoye imakeyingo yeni, ngundo yengo ingondudu urungga, nguro nowoondoye biyomi yetoni, kowuri ingootenggoku, ngundo ye ma soboyerowa. Kini, ye Yisas Krayis nowoondoyemo hamoo tero, eneno ingootoyi ngu, asa, nowoondoye imakero ngu, biyomi ko ma yowa. ⁸Ye Kristen konebane, naru bidodomo nga oo ngaro ingoyingo yoyi. Ngu ngandiro: mande muri bidodo hamoo oorengo, ko ingondudu gome, muri gome nenengo teyingo; Anut doongeyimo, oo biyomi gura kini; oo gome oorengo nangge; oo ngu mete bingami okooweroyi mete; asa, ngu ingoro, ngu nangge, gome dowooyi. ⁹Mande muri bidodo nondo yeno ero etuyerootoowe, kuri yowonggoku ngu, ko noro mandene ingoro, murine ngu kenoro, ingowonggoku nguya, ngu ye komo ngu bidodomo ngundiya teyi. Ye ngundiro tetoyi ngu, asa, Anutro imakeyingo murini, ngu yunootoni, yeya oruwa.

**Pilipayi Onindo Oo Kingo Duwoo Soweyootoyi,
Nguro Pol Oni Oni Teyingo**

¹⁰Ataga yendo noro ingoro, nowoondoye ko yokutuwootoyi, nguro ngu, no oni oni oorengo tero, nguro no Oo Bidodo Simburiga nguno esosooteteno. Hamoo, kurimi, ngu ye noro ingondudu tewonggoku, ene ye, nono orirokoyi oruwonggokuno, nguro ye no oowooyingga hoorooweneroweroiyi, ye ereremo kini. ¹¹No yeya ngandiro oo ngaro ma ewono. No oo guraro wenonoyingo tero, nguro no ma eyingo. Kini, no kuri ingootenoku ngu, oo gura, nono ombuwaku ngu, no nguro ma boguwoowano. Ngu mete nangge. ¹²Naru gidaregano, no angoyi oni oode, no naru gurano, oo oowooyingga oorengo yoro, dowoowono. Nondo ngano oode, ngundi musiyo gurano oode bine, nowoondone ngu imakeyingo nangge, nguro no kuri watayi. Ngundiro nguro, naru gurano, no oowari urungga neweroyi, ngu ingoro ngu, ngundi naru gurano, no oowariro nguya, kumooro bine; naru gurano, no oo urungga dowooweroyi ngu, ngundi naru gurano ngu ooro wenonoweroyi nono tunootetoni ngu, nguno bidodoboro ngu, oo mete nangge, ero ingooteno. ¹³Nguro ngu, no, Krayis yanggangonimo, no oo bidodo mete temukooteno. ¹⁴Ene yendo komo ngu muri gome oorengo tero, ye noya gobooro dikaro, no hoorooweneroro kowurine, koorowooyingo. ¹⁵Ye Pilipayi oni simoo bare, ye yengombo ngu ngandiya watayi teyi. Kurimi ngu, no damoni yero, mande keta gome mesarangongga, nga ero etuyerowonoku, no Masedoniya mera yokowonomu, ngu naruno ngu, ye Kristen simoo bare, yendo nangge noya, gobooro dikaro, nowoondoyi teweroyi muringga ngu teyingo. Ye ngundiro tero, ngunonggo ye oo kingo digi duwoo no nunoyingo, no ero ingoyingo. ¹⁶Yo, no Tesalonayika merako oruwonoku, ngu narunggano nguya, yendo nangge naru gura gura, no digibo hoorooweneroro no nunoyingo. ¹⁷Yendo ye oo kingo duwoo gidarega no nunoyi, nguro ero ma ingooteno. Kini, nondo ngandiro ingowero: Yengo muriye gome, ngundo Anut doongeyimo, ngu komo engge gome oorengo tunooteni, nguro hamoo Anutdo oo urungga yeno gumi yunowa, ngu ero ingowero ingooteno. ¹⁸Yendo digi kingo, Ipaporodayitasno, soweyowonggoku ngu, no rogoyimo urungga oorengo no daganerowoku ngu yowono. Anutdo ye digi beye soweyoro kingo nunoyingo nguro oni oni tero, ngundiro ngundiro, wooro ndindingo gome metemi Yuda onindo eneno teyingomu, nguro nguya ene gome ingoote. ¹⁹Noro Anutga ngu, ene oo bidodo, nguro Simburi Simbunani. Yengo Krayis Yisasro nowoondoyemo gobooro siyeyingomu, ngunonggo yendo ooro wenonootenggoku, Anutdo oo yunowa. ²⁰Anut noorengo awanani, noorendo suwooyi sano enengo oowooyi bingami okoowato. Ngu hamoo oorengo.

Kambayeroyingo Mande

²¹Nondo ngu Krayis Yisasro oni simoo bare bidodo kambayeroro eteno. Ye Kristen oni konebane, noya gobooro oorootetoku, ngudodo ye kambayeroro etenggo. ²²Anutro oni simoo bare ngu bidodo ye kambayeroro etenggoku, ngu gidarega ngu mera ngaro oo sobosobo oni oowooyi Sisa nguro yano ko tetenggoku, ngundo nguya yengo kambayeroro mande nga soweyootenggo. ²³Nondo Anutno yemboongeteno. Oo Bidodo Simburi, Yisas Krayis, gengo sumangengge ngu ene yunoya, gobooro ootooya, yanggango teyunoni, ngundiro ero yemboongeyingo.